УДК 7.008:111.11

О. М. Шелюх
м. Львів

ПОГЛЯДИ ВАСИЛЯ СІМОВИЧА НА КУЛЬТУРУ І МИСТЕЦТВО ЯК ЄДИНО МОЖЛИВИЙ СПОСІБ БУТТЯ ЛЮДИНИ І НАЦІЇ

Василь Сімович – "небуденна постать у нашому національному житті" [1, с. 3] і на українському науковому та культурно-просвітницькому видноколі першої половини XX ст. помітна відразу. Уявити нашу національну гуманітаристику цього періоду без його доробку неможливо: надто значним і вагомим він є – як за обсягами, так і за своєю науковою і громадянською вартістю.

Основу філософсько-культурологічних засад однієї з літературно-естетичних концепцій В. Сімовича становлять його погляди на культуру і мистецтво. З-поміж чималої кількості праць Василя Сімовича з культурологічної проблематики суто теоретичною можна вважати лише одну – невеличку статтю 1943 р. «Наша культура». І, хоч у ній не знайдемо прямих і чітких дефініцій щодо суті, сенсу і функцій культури як суспільно-історичного явища, з наведених у ній міркувань можна зробити висновок, що **культуру** В. Сімович мислив як єдино можливий спосіб буття людини і нації. «…Це великий скарб своя власна культура, – писав учений, – …тільки на власній культурі можна будувати своє життя…» [2, т. 2, с. 578]. Культура, на його думку, генерує, конденсує і нагромаджує духовну потугу як окремої людини, так і цілого народу. Лише в культурі, лише через культуру і завдяки культурі суспільство реалізує свій креативний потенціал і таким чином виконує свою історичну місію – змінює світ і себе до кращого. Відтак ненастанне вдосконалення світу, буття і самої людини – суть культури, її зміст і мета водночас. «…Кожному хочеться жити вигідніше, легше, веселіше, а все це дає саме – культура» [2, т. 2, с. 574], – розмірковує вчений і робить висновок: «…Як багатіший який народ на культуру, тим більша йому у світі повага, тим більше у світі його значення, і тим його доля краща» [2, т. 2, с. 574]. Саме тому, за Сімовичем, роль культури в житті людської спільноти взагалі і нації зокрема надзвичайно важлива.

Культура не лише викристалізовує духовний зміст народу – систему його віри, моралі, інтелектуального досвіду, почувань, творчих самовиявлень і здобутків, але й виділяє його з-поміж інших націй, тобто дає йому індивідуальне етноісторичне обличчя: «…В кожного народу… є щось таке своє у культурі, своєрідне, щось таке, що його відрізняє і в поведінці, і у звичаях, і в способі владжувати своє життя, а то й висловлюватись, – і тоді ми говоримо про своєрідну, свою власну культуру» [2, т. 2, с. 574]. Оця *своєрідна, своя власна культура* – властиво, культура н а ц і о н а л ь н а – і є найвагомішим, найдорогоціннішим креативним історичним набутком народу, бо є дзеркалом його духу, його віри, його поривань і намагань, а водночас матеріальним свідченням-результатом величезної багатовікової праці-творчості як окремих особистостей (творців, діячів), так і національної спільноти загалом.

Відтак «кожний народ дорожить своєю культурою, те своє власне в ній викликує в нього приємні почування, такі, що від них робиться тепло на душі, то навіть зроджуються і гордощі в серцях» [2, т. 2, с. 574].

Тому свою рідну національну культуру вчений ставить незрівнянно високо: « …Нам, українцям, нічого соромитись перед іншими народами» [2, т. 2, с. 575]. На його думку, українська нація в культурному відношенні нічим не поступається іншим великим націям світу, а то й вивищується над ними [див.: 2, т. 2, с. 577-578]. Відтак свою «стару» і «багату» культуру ми повинні пізнавати і знати, оскільки «вартості її – великі, вартості її – цінні, може, не для нас самих» і «ми можемо й мусимо бути на неї горді» [2, т. 2, с. 578].

Цікаві також міркування вченого щодо структури культури, її змістової і формальної варіативності.

Так, у тій же статті «Наша культура» знаходимо розгорнутий і майже вичерпний перелік складників культури: «…Проявляється культура у всьому: у думанні людини, як би

то життя собі краще владнати, щоб жити було вигідніше й корисніше і для себе, і для других; і як одягатися, щоб для ока було приємно; як повеселитися, забавитися, щоб ті забави та веселощі були пристойні, не збуджували гидоти; як прикрасити своє житло, щоб було скрізь і чисто, і гарно; як поводитися, щоб та поведінка була звичайна, не груба, і далі – як би збагатити своє знання наукою, як виявляти словом свої думки… …До культури людини й народу належать усі народні звичаї, спосіб будувати свої хати та прикрашати садиби. …Також наука, рівень освіти, письменство народу, належать народні пісні, належить театр і всякі духові розваги, належить танець, належить будівництво, малярство, належить різьбярство, одне слово – мистецтво» [2, т. 2, с. 574].

Хай не надто чітко систематизоване, але, в принципі, дуже правильне і точне бачення структури культури, її змістового наповнення і формальної поліваріантності.

Але є в судженнях В. Сімовича один дуже цікавий і важливий нюанс: культура, на його думку, виявляє себе не лише в діяннях рук людських, але й, безперечно, – в роботі духовній: «…Все, що творить людська думка, все, чим і як виявляється почуття в людини, – все це становить… культуру. І культура народу проявляється в думках народу, в його почуваннях і у виявах і думок, і почувань тих назверх» [2, т. 2, с. 574]. І хай вчений далі не розвиває своїх тверджень, нам все одно зрозуміло, що для нього культура – це передусім творча праця людського духу – розуму (мислі) і серця (почуттів, віри). Таким чином, в структуру культури, за В. Сімовичем, потрапляють і філософія, і мораль, і релігія, і почуттєвоемоційний досвід людини, й – що дуже важливо – мова як засіб явлення духу світові.

Таким чином, у структурі культури В. Сімович виділяє: народний побут і звичаї, фольклор та літературу, інші види мистецтва (архітектуру, малярство, різьбярство, театр тощо), науку і освіту. Крім того, він звертає увагу й на культуру мислення та поведінки, праці та відпочинку, мовлення й мислення. Отже, дослідник комплексно трактує культуру у найголовніших її вимірах: соціальному та індивідуальному, об’єктивному та суб’єктивному, зовнішньому і внутрішньому. При цьому він не лише йде слідом культурно-історичної школи XIX ст., а значно розширює сенс самого поняття «культура» в дусі культурологічних пошуків XX ст. Таке розуміння змісту культури має системний характер і сьогодні не втратило свого наукового значення.

Як бачимо, культуру вчений мислив як багатоманітну у своїх змістових і формальних виявах креативну систему, у якій людина-суспільство-нація-людство здійснюють своє добротворче призначення і через яку чи, скоріше, завдяки якій забезпечують собі, власне, єдино гідне людини існування в світі: поза культурою, без культури ми не реалізуємо чи навіть втрачаємо свою людську сутність і відтак робимо недоцільною власну екзистенцію.

З усього стає зрозуміло, що в ціннісній ієрархії Сімовича-вченого культура посідає чільне місце і визначає цілий ряд інших позицій його світогляду, зокрема – погляди на мистецтво, літературу й мову. Природно, що з усіх іпостасей культури йому найближчі наука, освіта і мистецтво. Наука і освіта стали його покликанням, а відтак – справою всього життя, тією творчою сферою, у якій йому судилось найбільше і найяскравіше себе виявити та ствердити і в якій вдалося найбільше зробити.

Мистецтво ж стало – принаймні у словесних своїх формах – предметом його наукових зацікавлень і головним об’єктом його досліджень. Спробуємо стисло окреслити розуміння Сімовичем мистецької творчості як осердя художньої культури.

Мистецтво як світ рукотворної краси, явленої людині її власним творчим генієм, – вабило В. Сімовича завжди. Живучи змалку в селі, він з дитинства відкрив для себе і щиро та віддано полюбив рідну пісню і народну музику загалом, а також – народну обрядовість, цей синтез різних художніх самовиявлень українців. Безперечно, не раз доводилось йому милуватися дивами українського вишивання, ткацтва, килимарства, писанкарства, кераміки, різьблення, карбування та іншими витворами народного вжиткового мистецтва. Не міг він не знати також шедеврів храмового будування Галичини, Буковини, Гуцульщини.

Вихований на народній естетиці, вже в студентські та дорослі літа він прилучається до класичної європейської художньої культури: відкриває для себе світ великої музики, малярства, архітектури, театру тощо. Справжнім одкровенням стає для нього творчість світоча української музичної класики М. Лисенка, якого безмежно поважав і цінував, вважаючи за генія [див.: 2, т. 2, с. 546-549]. Ціле життя був удячним шанувальником академічного і народного хорового співу. З-поміж інших мистецтв виділяв театр, духотворчу місію якого вважав винятковою.

До всього додаймо глобальний досвід спілкування з рідною і світовою літературою, та й матимемо загальний мистецький обшир, в полі естетичного тяжіння якого перебував Сімович і як реципієнт, і як аналітик-теоретик.

Праць же з теорії мистецтва, у яких би безпосередньо і прямо були викладені міркування вченого щодо суті, специфіки, суспільної місії художньої культури, в його науковому доробку не знайдемо, та все ж його мистецтвознавчі візії можна спіткати в роботах іншого спрямування – зокрема в літературознавчих розвідках, у відгуках на різні громадянські акції та мистецькі події, навіть у спогадах про окремих діячів культури [див.: 2, т. 2, с. 453-808].

Насамперед слід зазначити, що мистецтво В. Сімович розумів як надзвичайно важливий та обов'язковий компонент культури загалом, без якого художнє самовиявлення людини-суспільства-нації було б неможливим.

Відтак роль мистецтва в системі культуротворчості винятково значима, оскільки саме мистецтво дозволяє нам пізнавати і відображати світ не лише на понятійно-смисловому рівні, але й на конкретно-чуттєвому, образному, а заразом – і перетворювати його за законами краси, тобто вносити в наше оточення і у власне існування – передусім духовне – абсолютну естетичну гармонію.

Духотворчу місію художньої культури Сімович поціновує особливо високо, бо саме у піднесенні і примноженні духовності вбачає сенс будь-якого з мистецтв. Загалом же мистецтво, на його думку, – це ненастанний пошук людського в людині, утвердження в ній віри, моралі, високих громадянських поривань, людяності тощо. Але не тільки. Мистецтво – це ще й чиста краса. Краса заради краси. Відтак учений не відкидає винятково естетичної суті і функції художньої творчості. Доказ того – його літературознавчі студії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус М. Василь Сімович (1880–1944). Життєписно-бібліографічний нарис / Марія Білоус, Зеновій Терлак. – Львів, 1995. – 178 с. – (Наук. тов. ім. Шевченка у Львові. Визначні діячі НТШ, № 3).

2. Сімович В. Праці у двох томах. Т. 2 : Літературознавство. Культура / упорядк. Л. Ткач, О. Івасюк за участю Р. Пилипчука, Я. Погребенник ; передм. Ф. Погребенника / Василь Сімович. – Чернівці : Книги – XXI, 2005. – 904 с.